

УДК 347:741

Ольга Анатоліївна Сурженко,*доцент кафедри цивільного права № 1**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,**кандидат юридичних наук***ЗАГАЛЬНЕ РОЗУМІННЯ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ**

Стосовно обороту матеріальних благ та інших об'єктів цивільних прав як антипода їх закріпленості за окремою особою слід зазначити на термінологічні та змістовні варіації.

У ЦК України відсутнє визначення обороту, але в ст. 178, 432 і деяких інших йдеться про оборотоздатність, оборот окремих об'єктів, а в ст. 526–529, 531 і багатьох інших – про діловий оборот (в контексті звичаїв).

Більш різношерста термінологія вживається в ГК України, де згадується про товарний оборот (ст. 263), готівковий оборот (ст. 10), господарський (діловий) оборот (ст. 199), господарський (комерційний) оборот – ст. 156, 157 або просто господарський оборот (ст. 33, 159) або навіть просто про оборот (ст. 14, 23, 163–166).

У законах України також використовується різна термінологія: «цивільний оборот» (ст. 3 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» [1], ст. 1 Закону України «Про електронну комерцію» [2]), «оборот на біржі» (статті 4, 15 Закону України «Про товарну біржу» [3]).

Що стосується суті цього поняття, то розбіг думок тут також великий. Ключовим словом, що характеризує оборот, є «відчуження» об'єктів різними способами [4, с. 179; 5, с. 40], під яким розуміється насамперед договірний порядок. Але є й висловлювання про те, що цивільний оборот не завжди пов'язаний з відчуженням об'єктів [6, с. 37], до нього відноситься також оренда майна. Змістом цього поняття охоплюються й інші дії, відмінні від правочинів [7, с. 132].

При всьому тому розуміння обороту як динамічних відносин все ж відносно універсально, хоча і для його розкриття використовуються різні терміни і моделі таких відносин – це і процес переходу благ або прав на них, і сукупність майнових правовідносин, і подібні до них. Смысловое навантаження при цьому полягає в зміні права на об'єкт або зміні суб'єкта, що має це право, або в переході прав / передачі об'єктів від однієї особи до іншої. Загалом навколо цієї термінології зазвичай розгортаються дискусії, мета яких, ймовірно, в спробах зняти деякі суперечності у використовуваних поняттях.

Не приєднуючись до спорів, які ведуться з цих питань, відзначимо те, що, як нам здається, важливіше для розкриття сутності цивільного обороту. Це стосується: а) об'єктів, які знаходяться в обороті; б) умов, необхідних для перебування їх в обороті; в) порядку, завдяки якому об'єкти можуть обертатися; г) договорів, що укладаються з метою переходу прав на ті чи інші об'єкти від однієї особи до іншої; ґ) інших дій, які опосередковують обіг об'єктів; д) правонаступництва.

Загальна норма про об'єкти, що знаходяться в обороті, міститься в ст. 178 ГК України, і вона регулює не тільки речі і майно, а й всі об'єкти цивільних прав (ст. 177 ЦК України). Якщо взяти за основу розуміння обороту як відчуження, то, звичайно, неминучі суперечності при вживанні виразу «оборот результатів робіт» або «оборот послуг», а тим більше «продаж послуг», де мається на увазі їх надання, в результаті чого інша особа її отримусь. Не дарма законодавець вживає термін «товари» стосовно договору купівлі-продажу в якості предмета цього договору (ст. 656 ЦК України), тим самим залучаючи

його до похідного терміну «товарообіг», до чого, власне, і зводиться за великим рахунком оборот. Тому саме товар є тим об'єктом, який перебуває в обороті. Їм можуть бути, перш за все, різні речі, цінні папери, гроші.

Умови обігу об'єктів / товарів містяться як в загальній нормі ст. 178 ЦК України (про оборотоздатність), так і в спеціальних нормах, наприклад, ст. 658 ЦК України, відповідно до якої право продажу товару, крім примусового продажу, належить його власнику. Це пов'язано з правонаступництвом, яке має місце при обороті товару. Умови для біржових операцій містяться в ст. 15 Закону України «Про товарну біржу», відповідно до якої такими можуть бути тільки купівля-продаж, поставка й обмін товарів, допущених до обороту на товарній біржі. При цьому на біржі відчужуються тільки партії товарів з дотриманням вимог лістингу (статті 1, 23, 25 та ін. Закону України «Про цінні папери і фондову біржу»).

Порядок обороту товарів переважно визначається договором (якщо їх оборот здійснюється на підставі договору). Він передбачає домовленість про строк і місце передачі товару, строки і порядок оплати та ін. Якщо ж мало місце відчуження об'єкта не його власником, то його порядок регулюється відповідними нормативно-правовими актами.

Оборот товарів може здійснюватися необмежену кількість разів. Звичайно, це в першу чергу стосується неспоживних товарів (наприклад, цінних паперів). Більш того, для зручності їх обороту розроблені спеціальні правові механізми. Так, для продажу товару, що знаходиться у морського перевізника, використовується коносамент (ст. 140 Кодексу торговельного мореплавства України »[8]), для продажу товару, що знаходиться на складі, – подвійне складське свідоцтво (ст. 963 ЦК України, ст. 22 Закону України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва» [9]).

Ринки (товарний, фондовий) диктують необхідність врахування специфіки різних видів договорів купівлі-продажу: є поняття біржового товару, що продається на товарних і фондових біржах, є ринок нерухомості, де відбувається обіг цього майна. Звичайним для біржового обороту є спекулятивні угоди, які часто не мають на меті їх реальне виконання – ф'ючерсні і форвардні контракти. При цьому має місце специфіка відчуження різних об'єктів і різні правові механізми, задіяні при організації їх обороту, в тому числі контроль з боку держави. Найбільш значимі з них стосуються фінансових ринків. І, звичайно, знайомий кожному споживачеві договір роздрібної купівлі-продажу (§ 2 гл. 54 ГК України).

Навпаки, оборот інших об'єктів буває разовим або іншим чином обмеженим. Так, якщо продається об'єкт незавершеного будівництва в процесі приватизації, то його подальше відчуження здійснюється лише за умов дотримання його новим власником договору купівлі-продажу та за згодою органу приватизації (ст. 19 Закону України «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» [10]).

Таким чином, поняття обороту товарів досить різноманітне, він регулюється різними нормативно-правовими актами та може бути в найзагальнішому вигляді зведений до відчуження майна або переходу різних прав / благ від однієї особи до іншої.

Список бібліографічних посилань:

1. Про цінні папери і фондовий ринок: закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
2. Про електронну комерцію: закон України від 03.09.2015 № 675-VIII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.
3. Про товарну біржу: закон України від 10.12.1991 № 1956-XII // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.
4. Гелич А. О. Співвідношення понять «об'єкт цивільного правовідношення» та «об'єкт цивільного правонаступництва». *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 177–182.

5. Сліпченко С. О. Відчуження як елемент цивільного обороту. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4 (52). С. 36–42.

6. Бабенко М. В. Вирішення теоретичних засад цивільного обігу нерухомого майна. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України. Серія «Право та державне управління»*. 2012. Вип. 2 (6). С. 35–40.

7. Вороніна Н. В. До питання оборотоздатності об'єктів цивільних прав. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 6, т. 1. С. 131–133.

8. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр>.

9. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: закон України від 23.12.2004 № 2286-IV // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15>.

10. Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва: закон України від 14.09.2000 № 1953-III // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-14>.

Одержано 14.04.2017

УДК 347.191:330.322

Олена Петрівна Суц,

доцент кафедри правового регулювання економіки

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця,

кандидат юридичних наук;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3888-9613>

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ КОРПОРАТИВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ФОНДУ ЯК СУБ'ЄКТА ПРАВОВІДНОСИН З КОРПОРАТИВНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Змістом правовідносин з корпоративного інвестування, як і загально-цивільних правовідносин, є права та обов'язки їх учасників. Права та обов'язки суб'єктів корпоративного інвестування можуть установлюватися двома шляхами: 1) на рівні чинного законодавства; 2) на рівні укладених договорів при здійсненні корпоративного інвестування.

Законодавство України з питань діяльності інститутів спільного інвестування, зокрема, Закон України «Про інститути спільного інвестування», має істотні недоліки стосовно законодавчого закріплення прав та обов'язків суб'єктів правовідносин з корпоративного інвестування. Так, у вказаному законі не закріплено перелік прав та обов'язків інвесторів корпоративного інвестиційного фонду, корпоративного інвестиційного фонду та компанії з управління активами, що призводить до неефективної діяльності інститутів спільного інвестування та порушення прав як інвесторів так і самого корпоративного інвестиційного фонду. Проте законодавцем чітко прописані обмеження в діяльності такої категорії суб'єктів, наприклад, ч. 3 ст. 14 Закону України «Про інститути спільного інвестування» закріплює обмеження діяльності корпоративного фонду. Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за необхідне дослідити права та обов'язки корпоративного інвестиційного фонду.

З огляду на суб'єктний склад правовідносин з корпоративного інвестування, необхідно визначити:

1. Права та обов'язки інвесторів-акціонерів корпоративного інвестиційного фонду;